

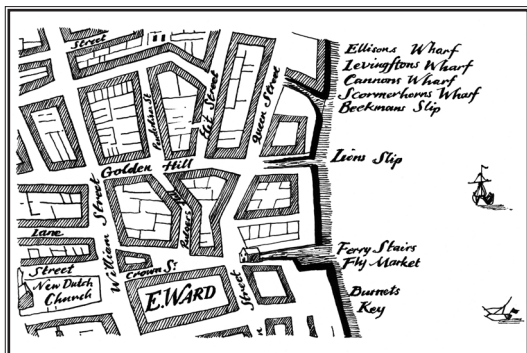
Gouden Bergen

FRANCIS
SPUFFORD

GOUDEN
BERGEN

Vertaling Inger Limburg en Lucie van Rooijen

Nieuw Amsterdam

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Golden Hill*. Faber & Faber Limited, Londen

© Francis Spufford 2016

© Nederlandse vertaling Inger Limburg en Lucie van Rooijen /
Nieuw Amsterdam 2017

© Teksten uit proloog bij *Cato* op p. 254 en 255 Jabik Veenbaas
Alle rechten voorbehouden

Omslag en illustraties © Eleanor Crow,
naar achttiende-eeuwse originelen, 2016

Omslagbewerking Nico Richter

NUR 302

ISBN 978 90 468 2238 8

www.nieuwamsterdam.nl

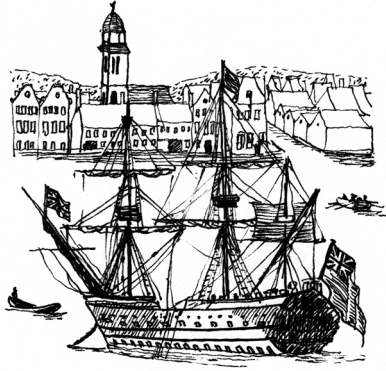

Voor Stella

‘Hij ried mij mijn rebelse trekjes, opgedaan bij de
Engelsen, die zo berucht zijn om hun gebrek aan eerbied
voor hun vorsten, te laten varen.’

Tobias Smollett, *The Adventures of Roderick Random* (1748)

I

Allerheiligen
1 november
20ste regeringsjaar koning George II
1746

I

Nadat de brigantijn de *Henrietta* vlak voor het middaguur bij Sandy Hook was aangekomen – en rond drieën The Narrows was gepasseerd – en vervolgens over het grijze oppervlak van de New-Yorkse haven heen en weer was gekropen met een reeks slagen zo oneindig klein dat ze onmeetbaar waren – waardoor de heer Smith, die op het dek van de ene voet op de andere wipte, al begon te denken dat het kleine hoopje stad dat daarginds lag te wachten voor eeuwig in de grauwe novemberlucht zou blijven zweven zonder ooit dichterbij te komen, tot groot vermaak van de Griekse wiskundige Zeno – en nadat ze pas op het moment dat het al tegen de schemering liep eindelijk had aangelegd bij Ten Eyck Wharf, waar Smith door slechts dertig meter water werd gescheiden van de nu tastbare gevels van de nu tastbare stadshuizen – een schemering, bovendien, in de kilste, klamste en somberste variant die november te bieden had, alsof de hele wereld een kwarto van grijs papier was dat door de motregen zo vochtig was geworden dat het weldra tot drab uiteen dreigde te vallen: – nadat dit alles zich aldus had voltrokken, trachtte de kapitein van de brigantijn hem te doen inzien dat het beter zou zijn nog een laatste nacht aan boord door te brengen en pas de

volgende ochtend de zaken aan te vatten die hem aan wal wachten. (Een uitnodiging waarmee hij blijk wilde geven van zijn achting, daar hij het gezelschap van Smith gedurende de slepende weken van de oversteek zeer plezierig had gevonden.) Smith wees het voorstel echter ferm van de hand. Hij glimlachte en maakte een buiging, maar wenste enkel naar de kade te worden geroeid. En zodra Smith met beide voeten op de kasseien stond, ging hij er ondanks zijn nog zwabberende onderstel zo snel vandoor dat de matroos die was meegestuurd om zijn scheepskist te dragen hem niet kon bijbenen, wat betekende dat Smith rechtsomkeert moest maken om de kist subiet op zijn eigen schouder te nemen – waarna hij zich verder repte, glibberend over vissenkoppen, knolbladeren, kattendarmen en andere havenresiduen – links en rechts naar de weg vragend – zodat hij veel weghad van een glimlachende wervelwind toen hij met zijn schouder de deur van het kantoor van de firma Lovell & Co. aan Golden Hill Street openduwde – net voordat die op slot ging –, zijn vracht loste, op het moment dat de jongste bedienden de lampen ontstaken en de klok aan de muur één voor vijf aanwees, en uiterst beleefd verzocht de heer Lovell zelve terstond te mogen spreken.

‘Ik ben Lovell,’ zei de koopman, terwijl hij opstond uit zijn stoel bij het vuur. Een korte beschrijving van zijn voorkomen, zoals een eerste kennismaking vereist: vijftig jaar oud; tenger van gestalte maar met een gezicht vol plooiën en bulten, alsof de natuur zich met haar knokkels op de klei had uitgeleefd; sluwe, argwanende ogen; een bruine kniebroek; een korte pruik, vergeeld door tabaksrook. ‘Zegt u het eens.’

‘Goedendag,’ zei Smith, ‘want dat het een goede dag is, dat staat buiten kijf, ongeacht de regen en de wind. En de duisternis. Vergeeft u mij de duizelingen van de reiziger, mijnheer. Ik heb de eer u een wissel te overhandigen die op u is afgegeven door uw Londense handelsrelatie, de firma Banyard & Hythe. En u vriendelijk te verzoeken deze terstond te accepteren.’

‘Had dat niet tot morgen kunnen wachten?’ vroeg Lovell. ‘Wij zijn nu gesloten voor publiek. Komt u morgenochtend om negen uur maar terug om uw beurs te vullen. Als het een bedrag boven de tien pond sterling betreft, zult u echter moeten wachten tot volgende week, want baar geld is schaars.’

‘Ah,’ zei Smith, ‘het gaat inderdaad om een hoger bedrag. Aanzienlijk hoger. En de reden dat ik meteen naar u toe ben gekomen, linea recta vanaf het slingerende schip, met het zout nog op mijn lijf, zo smerig als een hond die net uit een eendenvijver is geklauterd, is niet dat ik mijn wissel wil innen, maar dat ik u er hoffelijkheidshalve ruim van tevoren van in kennis wilde stellen.’

En hij overhandigde hem een portfolio die bij het openen een papieren envelop bleek te bevatten, duidelijk voorzien van een zwart zegel met een B en een H. Lovell verbrak het zegel, de wenkbrauwen al licht opgetrokken. En tijdens het lezen trokken ze nog verder omhoog.

‘Goede genade,’ zei hij. ‘Dit is een wissel voor duizend pond.’

‘Jawel, mijnheer,’ zei Smith. ‘Duizend pond sterling, of zoals u hier kunt lezen, éénduizend zevenhonderd achtendertig pond, vijftien shilling en vier pence, in New-Yorkse valuta. Mag ik plaatsnemen?’

Lovell reageerde niet. ‘Jem,’ zei hij, ‘licht ons eens bij.’

De klerk kwam aanlopen met een van de pas ontstoken kaarsen in een lantaarn, en Lovell hield het papier dicht bij het gloeiende lampenglas, zo dichtbij dat Smith een abrupte beweging maakte, alsof hij het weg wilde grissen, waarop Lovell vermanend zijn arm uitstak; hij liet het papier echter niet schroeien, maar hield het alleen schuin bij de vlam zodat de lichte lijnen van het watermerk, een zeemeermin, zichtbaar werden.

‘Het papier is echt,’ zei de klerk.

‘Het handschrift ook,’ zei Lovell. ‘Van Benjamin Banyard zelf, zo te zien.’

‘Ja,’ zei Smith, ‘hoewel zijn naam Barnaby Banyard was toen

hij deze wissel voor mij uitschreef in zijn kantoor aan Mincing Lane. Toe, heren, u denkt toch niet dat ik dit ergens op een straathoek heb gevonden?’

Lovell observeerde hem aandachtig – zijn kleding, handen, gezicht, en zijn accent, voor zover hij daar nu al iets uit kon opmaken –, maar vond niets wat die vraag afdoende kon beantwoorden.

‘Wie zegt mij dat dat niet zo is?’ zei hij. ‘Ik ken u immers niet. Wat is dit? En wie bent u?’

‘Precies wat het lijkt. Precies wat ik lijk. Een papier met een waarde van duizend pond; en een reiziger die daar de eigenaar van is.’

‘Of een papier om mijn kont mee af te vegen en een schelm die liegt dat hij barst. U zult met iets beters moeten komen. Ik doe al twintig jaar zaken met Banyard’s en al twintig jaar verreken ik mijn schulden bij hen met wissels op Kingston uit mijn suikerhandel. Maar nooit zo; nooit met een document dat zomaar aan deze kant van de oceaan opduikt en waarin wordt gevraagd om uitbetaling van een bedrag dat bijna even hoog is als de complete seizoensrekening, zonder enige uitleg of waarschuwing of “met uw permissie”. Dus nogmaals: wie bent u? Wat voor zaken bedrijft u?’

‘Wel, mijnheer Lovell, algemeen gesteld: in- en verkoop. Ik reis de hele wereld over. Hou mijn ogen open voor alles wat mij tot voordeel kan strekken; en daarbij zouden mijn duizend pond weleens essentieel kunnen zijn. Maar als ik preciezer moet zijn, mijnheer Lovell: het soort zaken waar ik niets over kwijt wil. Vertrouwelijke zaken.’

‘Brutale vlerk, hoe durft u me deze hanenpoten onder de neus te duwen! Vertel op, anders verdwijnt dat kostbare papiertje van u in de vlammen.’

‘Dat doet u toch niet,’ zei Smith.

‘O nee? U schrok anders flink toen ik het daareven vlak bij de lamp hield. Spreek, of het gaat in rook op!’

‘Met uw goede naam erbij. Mijnheer Lovell, simpel gezegd komt het hierop neer: ik heb bij de Beurs gevraagd naar Londense kooplieden die in hoog aanzien staan en connecties hebben met betrouwbare handelaren hier, en Banyard en u werden genoemd als een respectabel koppel; en daarop heeft Banyard deze wissel uitgeschreven.’

‘Zoiets hebben ze nog nooit gedaan.’

‘Dan is dit de eerste keer. En ze verzekerden me dat u zou betalen. Wat mij deugd deed, want ik heb à contant betaald.’

‘À contant,’ herhaalde Lovell mat. Hij las hardop: “Gelieve zestig dagen na zicht te betalen voor deze tweede wissel aan de heer Richard Smith... de waarde in onze kas ontvangen...” Dus u beweert dat u met klinkende munt hebt betaald?’

‘Zeker.’

‘Uw eigen munten of die van een ander? Als tussenpersoon of als opdrachtgever? Om een oude schuld te vereffenen of om een nieuwe aan te gaan? Om te investeren of om te verkwanselen aan franje en satijnen vesten?’

‘Gewoon met klinkende munt, mijnheer. En die munten klonken luid en duidelijk.’

‘Omdat u liever niet met zo’n gewicht aan goud de oceaan wilde oversteken, neem ik aan.’

‘Juist.’

‘Of misschien omdat u hoopte aan de overzijde een paljas te vinden die papier klakkeloos omzet in goud.’

‘Ik heb altijd begrepen dat New-Yorkers zich niet zo makkelijk voor andermans karretje laten spannen,’ zei Smith.

‘Zo is het maar net, mijnheer,’ zei Lovell, ‘zo is het maar net.’ Hij roffelde met zijn vingers op tafel. ‘Zeker als iemand nalaat de verdenking dat hij de boel bedot onverwijld weg te nemen. – Vergeef me mijn manier van doen. Doorgaans zeg ik de dingen zoals ik ze zie; maar ik weet niet hoe ik u moet zien, ik weet niet wat ik van u moet denken, en u doet er alles aan om mij in onzekerheid

te laten, wat ik niet bepaald als hoffelijk of eerlijk beschouw bij een bonenstaak als u, die zonder enige waarborg een schrikbarend groot bedrag komt opeisen.'

'Met de gebruikelijke waarborg van een valide wissel,' wierp Smith tegen.

'Daar is die glimlach weer,' zei Lovell. 'Handel is vertrouwen, mijnheer. Handel is het samenkomen van twee behoeften, mijnheer. Handel is het aannemen van een uitgestoken hand; maar als ik u een schelm noem, ontsteekt u niet in woede, wat een natuurlijke reactie zou zijn op zo'n beschuldiging; u zegt niet dat ik een schelm ben omdat ik aan u durf te twijfelen.'

'Nee,' antwoordde Smith opgewekt. 'U hebt immers gelijk. U kent mij niet en het is raadzaam om achterdochtig te zijn; ik kan net zo goed een rijke telg uit de beau monde zijn als een gannef die leeft van zwendeltjes met loense papieren.'

Lovell zette grote ogen op. Smith sprak ineens op ruwe toon, als een man van laag allooi, en het was onmogelijk te zeggen of hij een masker opzette of juist aflegde.

'Daarom heeft de vreemdeling zo verrukkelijk veel macht,' ging Smith verder, nu weer even minzaam als eerst. 'Het is alsof ik opnieuw werd geboren toen ik voet aan wal zette. U ziet een nieuw man voor u, van nieuwe makelij. Hier heb ik geen verleden en geen karakter: wat ik ben wordt geheel en al bepaald door wat ik zal zijn. Maar de wissel, mijnheer, die is echt. Hoe kan ik uw bezorgdheid wegnemen?'

'Als dat een serieuze vraag is, dan hebt u kennelijk geen idee wat ervoor nodig is om iemand gerust te stellen,' zei Lovell, hem strak aankijkend. 'U zou me kunnen uitleggen waarom ik geen brief heb ontvangen om de schok te verzachten. In dit geval had ik een toelichting verwacht, een waarschuwing.'

'Misschien ben ik die brief voorgebleven.'

'Misschien wel. Maar ik geloof dat ik maar rustig afwacht tot mij iets meer wordt geboden dan "misschien".'

‘Uiteraard,’ zei Smith. ‘Dat is niet meer dan vanzelfsprekend, want ik zou zomaar een schavuit kunnen zijn.’

‘U springt wel erg lichtvaardig met die benaming om.’

‘Ik benoem slechts het probleem waarvoor u zich gesteld ziet. Zou u mij wél vertrouwen wanneer we veinsden dat het om iets anders ging?’

‘Mogelijk,’ zei Lovell. ‘Heel wel mogelijk. Een eerlijk man zou toch alles in het werk stellen om een dergelijke schandvlek te voorkomen. Maar u lijkt er juist schik in te hebben, mijnheer “Smith”. Ik daarentegen kan mij een dergelijke achteloosheid niet veroorloven. Mijn goede naam is mijn kapitaal. Weet u wat er gebeurt als ik deze wissel accepteer zodat u uw geheime zaakjes, uw verzwegen zaakjes, uw glimlachende zaakjes, uw “vertrouwelijke” zaakjes kunt aanvatten? Als u hem verzilvert bij een goede buur van mij om zo snel mogelijk over geld te beschikken, zoals u ongetwijfeld van plan bent? Dan gaat er vlak voor het nieuwe seizoen een termijnwissel met mijn naam erop het hele eiland over die mijn kredietwaardigheid in gevaar brengt – en denk maar niet dat er dan nog sprake is van vertrouwelijkheid. Iedereen komt het te weten; iedereen komt te weten dat ik voor duizend pond in het krijt sta, en ze zullen zich allemaal afvragen of het niet verstandiger is om zo snel mogelijk hun geld bij mij te komen opeisen.’

‘Maar ik zal hem niet verzilveren.’

‘Pardon, u zegt?’

‘Ik zal hem niet verzilveren. Ik kan best wachten. Er is geen haast bij. Ik zit niet om geld verlegen; zestig dagen na zicht, staat er, en die zestig dagen komen me heel goed van pas. Bewaar de wissel; verlies hem niet uit het oog; voorkom dat hij gaat rondzwerven.’

‘Als ik hem accepteer, bedoelt u.’

‘Ja, als u hem accepteert.’

‘En als ik dat niet doe?’

‘Welnu, als u hem weigert, dan wordt dit het kortste verblijf in de koloniën ooit. Dan loop ik terug over de kade, en als de Henrietta geladen is, vaar ik huiswaarts en dien ik een eis tot schadevergoeding in bij Banyard.’

‘Ik weiger hem niet,’ zei Lovell langzaam. ‘Maar ik accepteer hem ook nog niet. Hier staat “onze tweede wissel”, maar er is geen spoor van de eerste of de derde. Met welke schepen zei u dat ze meekomen?’

‘De Sansom’s Venture en de Antelope,’ zei Smith.

‘Goed,’ zei Lovell, ‘we doen het volgende. We wachten af; als de andere twee opduiken, wel, dan zal ik verklaren dat ik de wissel vandaag heb geaccepteerd en krijgt u uw zestig dagen, en als u boft, krijgt u op de vervaldag uw geld; en als ze niet verschijnen, nou, dan bent u inderdaad de schavuit voor wie u zich zo plagerig uitgeeft, en zal ik u voor het gerecht slepen wegens persoonsvervalsing. Wat vindt u daarvan?’

‘Het is ongebruikelijk,’ zei Smith, ‘maar laat ik coulant zijn om mijn plagerijen goed te maken. Goed dan: afgesproken.’

‘Afgesproken,’ herhaalde Lovell. ‘Jem, registreer en dateer het document. En voeg een memorandum toe over deze overeenkomst; en noteer ook dat we met het eerstvolgende schip een brief naar Banyard’s moeten sturen met een verzoek om opheldering. Dan bewaren we het papier in de kluis om het, als mijn vermoeden juist blijkt, te zijner tijd bij het assisenhof als bewijs te kunnen indienen. Goed dan, mijnheer, ik denk dat we nu afscheid moeten...’ Lovell maakte zijn zin niet af, want Smith tastte in zijn jaszakken. ‘Was er nog iets?’ vroeg hij met een zucht.

‘Ja,’ zei Smith, die een beurs tevoorschijn haalde. ‘Ik heb vernomen dat ik mijn gienjes beter kan ruilen voor kleingeld. Kunt u de waarde hiervan uitkeren in munten die in deze stad van pas komen?’

Lovell keek naar de vier gouden koningshoofden die in de hand van Smith lagen te glinsteren.

‘Zijn ze van koper?’ vroeg een van de jongste bedienden met een grijns.

‘Nee, ze zijn niet van koper,’ zei Lovell. ‘Gebruik je ogen in plaats van je mond. Maar hoe...’ zei hij tegen Smith. ‘Ach, laat maar. Laat maar. Ja, ik geloof dat we u van dienst kunnen zijn. Jem, haal de muntgewichten en de balans en controleer deze munten.’

‘Het gewicht klopt,’ bevestigde de klerk.

‘Dat vermoedde ik al,’ zei Lovell. ‘Ik begin u te doorzien, mijnheer Smith. Goed, eens kijken. We krijgen niet vaak goud uit Londen, want de stroom gaat, zogezegd, volledig de andere kant op; als hier al goud blinkt, dan zijn het vooral moidores en 18-shillingmunten. Zo te zien kan ik u honderdtachtig tegen honderd bieden, in New-Yorks geld. Wat voor vier gienjes neerkomt op...’

‘Honderdeenenvijftig shilling en tweeënhalve penny.’

‘Ah, u bent goed met getallen, een echte cijferaar. Welnu, ik vrees dat ik u maar een klein deel daarvan in muntgeld kan verstreken; aangezien er, zoals ik al eerder zei, op dit moment weinig muntgeld in omloop is.’ Lovell maakte met een sleutel aan zijn horlogeketting een kistje open, schepte er zilver uit – versleten zilver, zilver dat heel wat butsen en krassen had opgelopen in het geweld van de geldcirculatie –, en legde dat in een stapeltje voor Smith neer. ‘Een Mexica-dollar, tegen een koers van acht shilling en vier pence. Een stuk van vier, tegen de helft daarvan. Een paar Portugese cruzeiro’s, drie New-York-shillings. Een kwartgulden. Twee Lemberg-kreuzers. Een Deense kruizer. Vijf sous. En een Moresco-munt die we niet kunnen ontcijferen, maar die een gewicht heeft van veertien Britse penny’s, dus die stellen we vast op twee komma zes New-York-shilling. Eentwintig shilling en vier pence in totaal. Dan moeten we nog honderdnegenentwintig shilling en tienhalve penny in papiergeld zien te vinden.’

En Lovell begon naast het zilver een stapeltje opgevouwen en

kreukelige velletjes uit te tellen, sommige met zwarte inkt bedrukt, andere met rode en weer andere met bruine, alsof het losse bladen uit een gebedenboek waren, maar dan in allerlei vormen en maten; sommige slap en gescheurd, andere zo vettig dat ze wel van leer leken; sommige slechts bedrukt met slordige letters, andere voorzien van wapenschilden, spuitende walvis- sen, vallende sterren, veren, bladeren, wilden; en die legde hij allemaal uit met de bedrevenheid van een kaartdeler, af en toe likkend aan zijn vingers om het proces te versoepelen.

‘Wacht even,’ zei mijnheer Smith. ‘Wat is dit?’

‘Kent u ons geld niet, mijnheer?’ vroeg de klerk. ‘Hebben ze u niet verteld dat wij biljetten gebruiken omdat specie aan deze kant zo zeldzaam is?’

‘Nee,’ zei Smith.

De stapel groeide.

‘Vier Connecticut-penny’s, acht Rhode Island-penny’s,’ mompelde Lovell. ‘Twee Rhode Island-shillings, achttien Jersey-penny’s, één Jersey-shilling, achttien Philadelphia-penny’s, één Maryland-shilling...’ Hij had de bodem van het kistje bereikt. ‘Het spijt me, mijnheer Smith; voor de rest moeten we naar mijn kantoor boven. Het komt niet vaak voor dat we een verzoek krijgen voor zo’n groot bedrag ineens. Jem, begin jij maar vast met afsluiten; Isaiah, sta daar niet zo te koekeloeren, pak een bezem. Goed, als u mij zou willen volgen. – Neemt u vooral uw buit mee; anders raakt u de tel nog kwijt.’

‘Ik zie dat u mij terugplaagt,’ zei Smith, wiens beide handen gevuld waren met ritselende valuta van twijfelachtige oorsprong.

‘Voor wat hoort wat,’ zei Lovell. ‘Deze kant op.’

Hij ging hem voor door een deur in de lambrisering, en de ruimte die Smith nu betrad was onmiskenbaar de hal van Lovells privéwoning, want aan het uiteinde zag hij een voordeur, waar nog een laatste restje daglicht doorheen schemerde; en terwijl het in het kantoor had geroken naar inkt, rook, houtskool en